

Qo'qon DPI

**ILMIY
XABARLAR**

ISSN: 3030-3958

№ 4/2025

Qo‘qon DPI.

Ilmiy xabarlar

Кокандский ГПИ.

Научный вестник

№4/2025

УЎК 5/9(08) КБК 72я5 Қ 99	Bosh muharrir: Qo'qon davlat pedagogika instituti rektori D.Sh.Xodjayeva Mas'ul muharrirlar: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor N.S.Jurayev Xalqaro hamkorlik bo'yicha prorektor N.A.Kadirova Mas'ul muharrir yordamchisi: Ilmiy-tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i D.O'rinboyev Nashr uchun mas'ul: M.Z.Muydinov
MUASSIS: Qo'qon davlat pedagogika instituti Qo'qon DPI. ILMIY XABARLAR- НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. Кокандский ГПИ. Jurnal bir yilda o'n ikki marta chop etiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiya agentligida 2020-yil 9-iyulda 1085 raqam bilan ro'yxatga olingan. Jurnaldan maqola ko'chirib bosilganda, manba ko'rsatilishi shart. "Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar" ilmiy jurnali OAK Rayosatining 2021-yil 31- martdagi qarori bilan OAK ilmiy nashrlar ro'yxatiga kimyo, biologiya, filologiya, tarix, 2023-yil 5-maydagi №337/6 sonli Rayosat qarori bilan Pedagogika hamda 2024-yil 8-maydagi 5/7-sonli OAK tartib qoida komissiyasi qarori bilan Jismoniy madaniyat, psixologiya va san'atshunoslik fan tarmoqlari bo'yicha milliy nashrlar sifatida kiritilgan. Tahririyat manzili: 150700, Qo'qon shahar, Turon ko'chasi, 23-uy. Tel.: (0373) 542-38-38. Cайт: www.kspi.uz journal.kspi.uz ISBN: 978-9943-7182-7-2 "CLASSIC" nashriyoti 2025	TABIIY FANLAR И.И.Гиадуллина, кандидат биологических наук, (РФ) Sh.S.Nomozov, texnika fanlari doktori, professor, akademik (O'ZB) V.U.Xo'jayev, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) I.R.Asqarov, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) A.A.Ibragimov, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) S.F.Aripova, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) Sh.V.Abdullayev, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) B.Yo.Abduganiyev, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) A.E.Kuchboyev, biologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) M.T.Isog'aliyev, biologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) V.Yu.Isaqov, biologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) T.O.Turginov, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) A.M.Gapparov, kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) I.I.Oxunov, kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) (O'ZB) A.Jh.Xusanov-fizika-matematika fanlari nomzodi, docent (O'ZB) O.A.Turdiboyev, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) G'M.Ochilov, kimyo fanlari doktori, professor (O'ZB) B.No'monov, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) M.Madumarov, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'ZB) FILOLOGIYA FANLAR Huseyin Baydemir filologiya fanlari doktori, professor, (TR) И.А.Киселёва, доктор филологических наук, профессор (РФ) В.В.Борисова, доктор филологических наук, профессор (РФ) К.А.Поташова, кандидат филологических наук, доцент (РФ) Э.Р.Ибрагимова, кандидат филологических наук, доцент (РФ) S.Muhamedova, filologiya fanlari doktori, professor (O'ZB) G.Islailov, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (O'ZB) IJTIMOIIY FANLAR Л.Г.Насырова, кандидат исторических наук, доцент (РФ) З.В.Галлямова, кандидат исторических наук, доцент (РФ) D.N.Abdullayev, tarix fanlari doktori (DSc), dotsent (O'ZB) M.Rahimov, tarix fanlari doktori (DSc), dotsent (O'ZB) PEDAGOGIKA FANLAR Р.Ф.Ахтариёва, кандидат педагогических наук, доцент (РФ) Н.Н.Масленникова, кандидат педагогических наук, доцент (РФ) Л.А.Максимова, кандидат педагогических наук, доцент (РФ) X.I.Ibragimov, pedagogika fanlari doktori, professor, akademik (O'ZB) B.X.Xodjayev, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB) B.S.Abdullayeva, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB) N.A.Muslimov, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB) N.M.Egamberdiyeva, pedagogika fanlari doktori, professor (O'ZB)

Xalikova Zaxro Mirshadmanovna, Ermatova Robiya Bekjonali qizi	
TA'LIM JARAYONIDA BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH METODIKASI <i>Xo'jamov Sh., Bolqiboyeva M., Atajanov B., G'aniyeva N</i>	971
O'QUV MATERIALLARIDA INGLIZ TILIDAGI IFODALI KONNOTATIV LEKSIKANING EKSPRESSIVLIK NAZARIY TAHLILI <i>Xoshimova D.R</i>	983
400 M.GA YUGURUVCHILARNING UMUMIY JISMONIY SIFATLARINI OSHIRISH USLUBIYATI <i>Yadgarov Baxodir Jumatovich, Ishchonov Davronbek Madrimovich</i>	987
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT FANI O'QITUVCHILARINI KASBIY INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORLASH TIZIMI <i>Axmedov Muxomod-Umar Baxridinovich</i>	992
THE EFFECTIVENESS OF THE CLIL (CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING) METHOD IN THE PROCESS OF INTERNATIONAL TEACHER TRAINING <i>Axrrova Munisaxon Nodirxon qizi</i>	1003
THE ROLE OF HUMAN INTERACTION IN AI-BASED LEARNING ENVIRONMENTS <i>Baxarova Asila Shermatovna</i>	1012
AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA ADABIYOT DARSLARINI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI <i>Boysinov Soxibjon Sobirovich</i>	1020
O'QUVCHILAR DISSKURSIDA METAFORA MAVJUDLIGI MUAMMOSINING O'RGANILISHI BO'YICHA ZAMONAVIY NAZARIYALAR <i>Dilfuzaxon Rustamova</i>	1026
PEDAGOG KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH OLIY TA'LIM MUASSASALARI KAFEDRASI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING OMILI SIFATIDA <i>Djalalov Baxromjan Begmurzayevich</i>	1030
THE INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN LANGUAGE LEARNING <i>Dusboyeva Zarnigor Bakirovna</i>	1038
MAKTAB,OILA VA MAHALLA HAMKORLIGI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH <i>Egamberdiyeva Yulduz</i>	1045
KASBIY FAOLIYATGA TAYYORGARLIK JARAYONIDA MILLIY O'YINLARDAN FOYDALANISH <i>Ergashova Munisa Hoshim qizi</i>	1051
MIGRANT O'QUVCHILARNING IJTIMOY FAOLLIGI VA TASHABBUSKORLIGI ASOSIDA MA'NAVIYAXLOQIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH <i>Eshonjonov Bobir Zafarjonovich</i>	1057
THEORETICAL FOUNDATIONS OF TEACHERS' INNOVATIVE ACTIVITIES <i>Farkhod Egamberdiev</i>	1065
TALABALARNI FAOLLASHTIRISH HAMDA KASBIY-IJODIY FAOLIYATGA YO'NALTIRISHDA "TALABALAR IJODIYOTI" KLUBINING O'RNI <i>Fayzullayeva Dilnavoz Jahongir qizi</i>	1070
O'QUVCHILARNI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI <i>G'ofurova Kamolaxon</i>	1078
IJTIMOY VA TA'LIMIY INKLYUZIYANING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI SIFATIDA YONDASHUVLARNING O'RNI <i>Isakulova Nilufar Janikulovna</i>	1085

O'QUV MATERIALLARIDA INGLIZ TILIDAGI IFODALI KONNOTATIV LEKSIKANING EKSPRESSIVLIK NAZARIY TAHLILI

Xoshimova D.R.

Alfraganus University nodavlat

Oliy ta'lim muassasasi

Fakultetlarao chet tillar kafedrası mudiri PhD, dotsent

Annotatsiya: Tadqiqot dioraside bakalavriyat ta'lim bosqichida ingliz tilidagi ifodali konnotativ mohiyatli o'quv materiallarining leksikologiyadagi amaliy ahamiyatini nazariy asoslari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: konnotativ, leksikologiya, expressiv, dublet, muxolifat, kontekst, sinonimiya, antonomiya, parafreyz, idioma.

Abstract: The research analyzes the theoretical foundations of the practical significance of expressive and connotative English-language educational materials in the field of lexicology at the undergraduate level.

Keywords: connotative, lexicology, expressive, doublet, opposition, context, synonymy, antonymy, paraphrase, idiom.

Аннотация: В рамках исследования проанализированы теоретические основы практического значения выразительных и коннотативных учебных материалов на английском языке в области лексикологии на уровне бакалавриата.

Ключевые слова: коннотативный, лексикология, экспрессивный, дублет, оппозиция, контекст, синонимия, антонимия, парафраз, идиома.

Kirish. Ingliz tilidan tashkil qilinadigan o'quv mashg'ulotlarida turli mavzularda kerakli so'z bilan iboralarni ishlatish misollarini ushbu lug'atdan olish mumkin. Foydalanish misollari bo'lgan jumlar mavjud. Agar, ingliz tilini o'qitish davrida talabalarning til o'zlashtirish darajasi –Pre-intermediate, yoki, undan yuqori bo'lsa, ularga ushbu lug'atni tavsiya etish mumkin.

Ingliz tilidan Amaliy o'quv kursida so'zlarni tushuntirishda, yoki, talabalar tomonidan Britaniya va Amerika talaffuzini tinglashlari uchun elektron o'quv materiallari taqdim qilinganda so'zning qanchalik tez-tez ishlatilishi haqida ma'lumot berish, so'zlarning qanday ishlatilishi haqida misollar keltirish multimedialil ilovalar, elektron lug'atlar, elektron o'quv resurslaridan foydalanish mumkin. Turg'un birikmalar va bosh gapli birikmalarni izohlashda,

Mazvuga oid adabiyotlar tahlili va metodologiya. Amerika va Britaniya tarjimalari orasidagi farqni tushuntirishda bakalavriat talabalari uchun Oxford Living Dictionaries lug‘atidan foydalanish mumkin. Ushbu bir tilli lug‘at Pre-Intermediate va undan yuqori darajalar uchun ham mos keladi. Talabalar uchun tushuntirishlar qisqa, transkripsiya taqdim etiladi va so‘zning talaffuzi eshitaladi. Dastlab, ma'lumotni idrok etishni osonlashtiradigan bir yoki ikkita misol keltiriladi. Shuningdek, talabalarining Amaliy ingliz tili o‘quv kursida egallanadigan bilimlari uchun sinonimik qatorni ko‘rsatuvchi so‘zlardan foydalanish qulaylik tug‘diradi. Bunda kompyuterda More Examples, yoki, Synonyms tugmalari bosiladi. Britaniya versiyasini tinglash va Amerika ingliz tilidagi so‘zning ma‘nosi va xususiyatlarini o‘rganish uchun Amerika ingliz tili lug‘atidan foydalanish ham ingliz tilini o‘qitishda ancha qulaylik tug‘diradi. Shuningdek, auditoriyada ingliz tili o‘qituvchisi Macmillan Dictionary lug‘at ko‘rinishidagi o‘quv qo‘llanmani talabalarga taqdim etishi mumkin. So‘zning kelib chiqishi, sinonimlar ro‘yxati haqida ma'lumot olish, keng qamrovli tushuntirishlar, nuanslar, so‘zlarning qo‘llanilishidagi farqlarni taqdim etadigan tezaurus ham ushbu elektron qo‘llanmada mavjud. Shuningdek, qo‘llanmada predlogli birikmalar va ulardan foydalanishga misollar keltirilgan bo‘lib, unda idiomatik iboralarga bag‘ishlangan maqolalar ham kiritilgan.

1-bosqich talabalariga taqdim qilinishi mumkin bo‘lgan yana bir zamonaviy o‘quv qo‘llanma bu- Collins Dictionary. Ushbu qo‘llanmada frazemalarning ma‘nolarini misollar bilan batafsil tushuntirish va tezaurusda qo‘shimcha ma'lumot olish imkoniyati mavjud. Elektron tarzda berilgan mazkur o‘quv qo‘llanma turli darajadagi lug‘atlarni birlashtiradi. So‘z ma‘nosiga ega birinchi blok Collinz inglizcha lug‘atidan olingan bo‘lib, Pre-Intermediate va undan yuqori darajalar uchun javob beradi.

O‘quv materialidagi semantik yaqinlik darajasiga qarab, sinonimiya ko‘proq yoki kamroq darajada namoyon bo‘lishi mumkin. Lekin tilda mutlaqo bir xil so‘zlar kam.

Konnotativ mohiyatli o‘quv topshiriqlarida odatda, ularda semantik ekspressiya, uslubiy xususiyatlar paydo bo‘ladi, ular ularning o‘ziga xosligini leksik uyg‘unlikda berilishi muhim. Sinonimlar konnotatsiya ajratishning turli mezonlarida namoyon bo‘ladi. Bu turli leksikograflarning sinonimik qatorlari bir-biriga mos kelmasligiga olib keladi. Nomuvofiqliklar sababi leksik sinonimiyaning mohiyatini bir xil tushunilmaydi.

Ravshanki, sinonimlar-bir xil ma‘noli so‘zlar, semantikada har qanday farqqa ega bo‘lgan so‘zlar, yaqin yoki bir xil ma‘noli so‘zlarga aytiladi. Zamonaviy o‘qitish metodikasida sinonimlarning ko‘plab tasnifi mavjud:

- bir ildizli va turli ildizli (tuzilishi bo‘yicha)
- kontekst va til (umumiy funktsiya bo‘yicha)
- dubletlar va kvazisinonimlar (muxolifat turi bo‘yicha)

Dubletlar (mutlaq) - tenglik muxolifati (ot gap bo‘lagi) bilan bog‘liq so‘zlar.

Konnotatsiyaga ega bo‘lgan o‘quv materialida dubletlarning mavjudligi ortiqcha bo‘lib hisoblanadi va ular til tizimining muvozanatini buzadi. Shuning uchun dubletlikni farqlash kerak:

1. Bir so‘z tilni tark etadi yoki qo‘llash doirasini toraytiradi.
2. So‘zlar semantik ravishda chegaralanadi (dubletlar bo‘lishni to‘xtatadi). Shoir-vershiplet.

3. So‘zlar bitta leksik birlikka birlashtiriladi.

Kvazisinonimlar (qisman) - kesishish muxolifati (quvonch - shodlik) yoki qo‘shilish muxolifati (katta - baland) bilan bog‘liq so‘zlar. Xuddi shunday, xayoliy. Lekin ular bir-biridan farq qilishi kerak. Ularning 2 turi bor: Ideografik - ma‘nolari bilan farqlanadi (xunuk – bad-bashara); Stilistik - har xil: hissiy-ekspressivligi, turli sohalarga mansubligi, zamonaviylik darajasi, uyg‘unligi (jigarrang- qo‘ng‘ir)

Kvazisinonimlardagi farqlar, albatta, nominativ umumiylik mavjudligini nazarda tutadi (kontekstda bir-birini almashtirishga imkon beradi).

«Amaliy ingliz tili» o‘quv kursining pedagogika ta‘lim йўналишлари бакалавриатида o‘qitilishida konnotativ o‘quv materialini saralashda o‘qituvchi ingliz tilining sinonimiya, antonimiya, perefraz, idioma va boshqa funksiyalari: idiologik (o‘rnini bosuvchi), ya‘ni, taftologiyani oldini olish uchun) va fikrni aniqroq yetkazish uchun bitta gapda (qizil- qip-qizil); stilistik funksiyalardan foydalanishni talabalarga anglatishi lozim. Shuningdek, stilistik muvofiqlashtirish uchun ekspressiv-stilistik (shifokorni taklif qilish, xizmatchini chaqirish), stilistik sinonimlarni, dastlabki ikkita ideografik funksiyani bajarishini ko‘rsata olishi shart. Shuni ta‘kidlash joizki, ingliz tilida sinonimlarning semantikadagi farqlari deyarli sezilmaydi. Ular quyidagilar hisobiga tilni boyitish imkonini beradi:

1. Idrok qilish.

2. Perefraz (semantik ma‘noga ega bo‘lish orqali so‘z birikmalari, gaplarni o‘zga modifikatsiyalarida qo‘llay olish).

3. Denotatlar nomining turli sabablari (stimullash).

4. So‘z hosil qiluvchi vositalarning sinonimlari asosida tilni o‘zlashtirish.

Ingliz tilida sinonimlar bir nechta tushunchalarga ega:

- bir xil ma‘noli so‘zlar.

- semantikasida albatta farqli so‘zlar.

- yaqin yoki o‘xshash ma‘nodagi so‘zlar.

Sinonimik qator - bir necha sinonimlardan iborat so‘z turkumi. Bu qator turli ildizlardan va bir ildizdan iborat bo‘lishi mumkin. Sinonimik qatordagi birinchi o‘ringa odatda ma‘nosi va uslubiy jihatdan betaraf bo‘lgan «dominanti» bo‘lgan so‘z qo‘yiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Палагутина М.А. Инновационные технологии обучения иностранным языкам // Проблемы и перспективы развития образования: материалы междунар. науч. конф. (г. Пермь, апрел 2011 г.). Т. I. – Перм: Меркурий, 2011. – С. 156-159

2. Парадеева Н.В. Использование игровых технологий для развития коммуникативных универсальных учебных действий // Научный алманах 2015. – N11-2(13). – 325-329 с.

3. Сафонова В.В. Развитие культуры восприятия устной речи при обучении иностранному языку: современные методические проблемы и пути их решения // Иностранные языки в школе. 2014. –№ 5 –С 2- 9.

4. Sanoyeva G.R. Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda o‘qitish fleshmoblaridan foydalanish // "Science and Education" Scientific Journal. Vol.3 No 9, September 2022 ISSN: 2181-0842